

SEPTİKLER

■ Şüphecilik temelde bilgi sorunuyla ilgilidir ve "İnsan bilgisinin olanakları ve sınırı nedir?" temel sorusu üzerine şekillenir. "Bildiğimiz şeyleri nasıl biliyoruz, bu bilgiler doğru mu, doğruysa nasıl doğru olduğunu biliyoruz?" soruları en sık karşılaşılan sorulardır.

■ Septiklik (şüphecilik) bugün "felsefede insanın duyularının veya aklının yetersizliğinden dolayı gerçekiğin bilgisine erişemeyeceğini, görünüşün gerisindeki gerçekiğe ulaşmanın hiçbir şekilde mümkün olmadığını ileri süren bir öğreti" şeklinde anlaşılrsa da antik çağda kendilerine septikler (skeptikoi) diyenlerin şüphecilikten anladığı şey belirli ölçüde farklıdır.

■ Kavramın kökü Yunanca "skepsis" kelimesinden gelir ve "bir şeyi ele alma, inceleme, bir şey üzerinde düşünme" anlamına gelir. Bu kavram anlamı itibariyle bir süre sonra yöntemli soruşturmaya işaret edeceği gibi Septik de "felsefi araştırmacı" anlamına gelmeye başlayacaktır.

■ Ksenophanes'in Yunanlıların tanrı anlayışlarına karşı çıkışı, Herakleitos'un varlığı reddedip oluşu öne sürüşü, Permenides'in duyuların tanıklığını reddedişi ve Demokritos'un görünüş ve gerçekliğin aynı şey olmadığı yönündeki itirazı ve nihayet Sokrates öncesinde şüpheciliğin doruk noktasını oluşturan Sofistler dönemi Septiklere öncülük etmiştir. Her şeyin ölçütünün insan olduğunu söyleyen Protagoras, varlığı reddeden nihilist Gorgias ve din ve toplum öğretilerini baş aşağı eden geç dönem sofistleri hemen akla gelecektir.

■ Septiklerin diğer "normal" filozoflardan farkı, kuşkuculuğun onların felsefelerinde tutarlı bir şekilde işlenmesi ve sistematize edilmiş olmasıdır. Nitekim Septikler de, bilhassa Orta Dönem Septikleri, kendilerini önceki filozofların, -yine- bilhassa Sokrates ve Platon'un- mirasçıları olarak görmüşler fakat kendi farklarını da -bizim de anlatacağımız gibi- belirtmişlerdir. Bu filozofların üretecekleri şüpheciler argümanlar kendilerinden sonra tüm çağlarda ve coğrafyalarda ortaya çıkacak şüpheciler filozoflara (Gazali, Montaigne, Descartes, Hume, Kant) kaynaklık edecek ve ilham verecektir.

■ Septiklik üç dönem altında ele alınmaktadır.

• İlk dönem Piron ve öğrencisi Timon'un yaşadıkları dönemdir. Bu döneme Pironculuk ve/veya Eski Şüphecilik denir.

• İkinci dönem şüpheciliğin kaynaklarının Sokrates ve Platon olarak görüldüğü, Arkesilaos'un başlattığı dönemdir. Bu döneme Orta Dönem ve/veya Akademik Şüphecilik dönemi denir.

• Üçüncü dönem İÖ 1. yüzyılda yaşamış olan Ainesidemos'la başlar. Akademik dönem fazla dogmatik bulunduğu için bağımsız bir felsefe kurulmaya çalışılır. Bu dönemde Pironculuk yeniden canlandırılır. Dönemin öne çıkan isimleri Ainesidemos, Agrippa ve Sextus Empiricus'tur. Sextus Empiricus ilkçağ şüpheciliğinin en olgun ve zengin versiyonunu temsil edecek ve eserleriyle az önce bahsettiğimiz gibi kendisinden sonraki dönemlerde şüpheciliğe kaynaklık edecektir.

- Septisizm denilince bilgi, varlık ve değerin var olduğundan şüphe eden ve bunların bilgisine ulaşılabileceğine kuşkuyla bakan felsefe anlaşılır.
- Bu anlayışa göre; duyularımızın bize sağladığı bilgi karmaşıktır, aldatıcıdır, değişkendir. Oysa doğru bilginin mutlak, açık ve genel geçer bir bilgi olması gerekir.
- Septisizmin bir "sistem" olarak ortaya çıktığı M.Ö. III. yüzyılda, yaygın olarak ahlak sorunlarıyla uğraşıldığını, evren karşısında insanın nasıl bir tutum alması gerektiğinin ana konu yapıldığını görüyoruz. Septikler ile birlikte ahlakın temeline "şüphe"yi yerleştiren bir felsefe oluşmuştur.
- şüpheyi bir sistem olarak ortaya koyan ilk filozof Pyrrhon'dur. Bu yüzden septisizme Pyrrhonizm de denir. Ona göre varlıkların bizzat kendilerini hiçbir zaman bilinemez. Biz, varlıkları yalnızca bize göründükleri şekliyle bilebiliriz ve bu görünüşlerin ötesine geçemeyiz. Varlıkların, nesnelere ne oldukları insan için bilinmez bir konudur. Pyrrhon'a göre, bilgimizin kaynağı duyumdur. Duyumlar ise sübjektif (öznel) olup, kişiden kişiye farklılık gösterir. Dolayısıyla sübjektif duyumlardan hareketle, objektif (nesnel) bir gerçeğin bilgisine varılamaz.

■ Phyrhon'un bu görüşleri, daha sonra öğrencisi Timon ve Aenesidemos (Enesidemos, M.S. 1. yüzyıl) temellendirilerek ayrıntılı hâle getirilmiştir. Bu kanıtlardan bazıları şunlardır:

- İnsanlarda bazı yapısal farklılıklar vardır.
- Duyu organları, insandan insana farklılık gösterir.
- Farklı koşullar özneyi farklı şekilde etkiler.
- Nesnelerin yeri ve uzaklığı, duyumu olumsuz bir biçimde etkiler.
- Yasaların, gelenek ve göreneklerin insanların üzerinde farklı etkileri olur.

■ Bu nedenlerden dolayı, aynı şeyler farklı insanlara, farklı şekillerde görünebileceği için doğru bilgiye ulaşmak mümkün değildir.

- Arkesilaus, duyular ve akıl yoluyla elde edilen bilginin genel geçer bilgi olduğuna inanmamız için kanıtın bulunmadığını savunur. Ona göre; "Doğru dediğimiz bilgiler gerçekten doğru değil, doğruya benzer bilgilerdir." Karneades'e göre de "Doğru için elimizde güvenilir bir ölçüt yok, bütün bilgilerimiz yalnızca olasılık değerindedir, kesin bilgi değildir."
- Görüldüğü gibi septisizm, insan zihninin kesin bilgiye ulaşamayacağını, gerçeğin özünü bilemeyeceğini, bunun için herhangi bir konuda özellikle ana madde, tanrı, ruh gibi konularda olumlu yada olumsuz yargıda bulunmanın yersiz olduğunu ileri süren bir öğretidir.
- Septisizm hakkında yanlış anlaşılması gidermek için birkaç noktanın açıklanmasında yarar vardır. Septisizm gerçeği bütünüyle inkâr etmek değildir. Inkâr etmek bir yargıda bulunmak olacağından septik filozoflar, hiçbir konuda kesin yargıda bulunmazlar. Ayrıca septik filozofların ileri sürdükleri görüşler gündelik olaylarla ve pratik işlerle ilgili değil, felsefi gerçeklikler ve ilkelerle ilgilidir.

- Septiklerin şüphe anlayışını Descartes'ın şüphe yöntemiyle karıştırmamak gerekir. Çünkü septiklerde şüphe amaçtır; (doğru bilgiye ulaşma mümkün değildir) Descartes'ta ise doğru ve kesin bilgiye ulaşmak için bir araç ve yöntemdir. Descartes, insan için kesin ve mutlak bir bilgiye ulaşmanın mümkün olduğunu savunur. İşte söz konusu kesin ve mutlak bilgiye ulaşmak için, kuşkuyu bir yöntem olarak kullanır.
- Günümüzde, bilim ve teknoloji hızla gelişmekte, her bilim dalı alanlarıyla ilgili sayısız doğru bilgi ortaya koymaktadır. Bunun sonucunda "Doğru bilgi mümkün müdür?" sorusu ortadan kalkmış ve septisizm bir felsefi öğreti olarak varlığını koruyamamıştır.
- Şüpheci filozoflar felsefe tarihinde, bilginin imkanından şüphe ederek önemli bir yer almışlardır. Bu şüphe, farklı sebeplerden kaynaklanmıştır. Mesela gündelik deneylerimiz, duyularımızın sık sık yanılgıya düştüğünü göstermiştir. Yine geçmişte kabul edilen bazı bilgilerin, bugün apaçık bir biçimde reddedildiği ve çürütüldüğü de bilinmektedir. Yine bilim tarihi, insanların geçmişte doğru olarak kabul ettikleri birçok bilimsel görüşün, bugün artık doğru kabul edilmediğini göstermektedir.

■ Septisizm; her tür bilgi savını kuşkuyla karşılayan, bunların temellerini, etkilerini ve kesinliklerini irdeleyen, ayrıca aklın kesin bir bilgi elde edemeyeceğini, hakikate erişilse dahi sürekli ve tam bir şüphe içinde kalınacağını, mutlak`a ulaşmanın mümkün olmadığını savunan felsefi görüştür. Septisizm felsefe tarihi açısından çok önemli bir yere sahiptir; zira felsefe tarihi boyunca yerleşik kanılar ve inançları sarsmış, felsefe, bilim ve özellikle din konusunda birçok anlayışın değişmesine ortam hazırlamıştır.